

GİRİŞİMCİLİK - EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Kadir KARAGÖZ
Doç. Dr. Celal Bayar Üniversitesi
İİBF, Ekonometri Bölümü
kadirkaragoz@cbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 27.07.2016
Kabul Tarihi: 01.11.2016

ÖZ

1980'lere kadar ithal ikameci anlayışa dayalı içsel kalkınma politikasının izlendiği Türkiye, bu yıllardan itibaren köklü bir politika değişikliğine gitmiştir. Bu doğrultuda ekonomi liberalleştirilerek dış ticarete ve rekabete açılmış, özelleştirme yoluyla devletin ekonomik üretimdeki ağırlığına son verilmiştir. Bu değişikliğin ekonomik hayattaki bir diğer yansıması da, özel yatırım ve girişimlerin önündeki birçok engelin kaldırılması ve yatırım alanlarının çeşitliliğinin artırılması olmuştur. İzleyen yıllarda hükümetler, ekonomik büyümeyi sağlamak, özellikle istihdamı artırmak ve yoksulluğu azaltmak amacı doğrultusunda yatırım ve girişimciliği teşvik eden politikalar izlemişlerdir. Bu amaçla, bir yandan girişim ve yatırım ortamını iyileştirecek hukuki, ekonomik ve bürokratik tedbirler alınmış, bir yandan da hem yerli hem de yabancı girişimcilere çeşitli teşvikler ve kolaylıklar sağlanmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye örneğinde girişimcilik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki vektör otoregresyon modeli kullanılarak ampirik olarak incelenmektedir. Etki-tepki analizi sonuçları, Türkiye'de girişimcilik ile ekonomik büyüme arasında kısa dönemli pozitif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Granger nedensellik testine göre ise iki değişken arasında nedensellik bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, ekonomik büyüme, regresyon analizi, Türkiye.

ENTREPRENEURSHIP - ECONOMIC GROWTH
NEXUS: AN ECONOMETRIC ANALYSIS FOR TURKEY

ABSTRACT

After following an import substitution based endogenous development policy until 1980s, Turkey witnessed a fundamental policy change. In this line, the economy was liberalized and opened to foreign trade and competition, and the public sector intensity in the economic production has been ended. Another reflection of this policy change on the economic life was abolishment of the barriers across private investment and enterprises and enhancement of the variety of investment areas. In the following years, in order to ensure economic growth, especially to raise employment and reduce poverty, governments adopted the policies which promote investment and entrepreneurship. To this end, judicial, economic and bureaucratic measures have been taken in order to adjust the investment and entrepreneurial environment while a variety of promotions and ease have been provided to native and foreign entrepreneurs.

In this paper, the relationship between entrepreneurship and economic growth is empirically examined by using a vector autoregression model. Results of the impulse - response analysis show that there is a positive and short-term relationship between entrepreneurship and economic growth in Turkey. According to Granger causality test there is no causal relationship between the two variables.

Keywords: Entrepreneurship, economic growth, regression analysis, Turkey

1. Giriş

Girişimciliğın, yeni iş oluşumu yoluyla ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu fikri Schumpeter (1934)'den beri savunulmaktadır. Küresel Girişimcilik İzleme (Global Entrepreneurship Monitor-GEM) kuruluğu tarafından hazırlanan bir rapora göre, bir bölgenin ekonomik performansı ve refahının yüzde 70'i bölgenin ne kadar girişimci olduğu ile ilişkilidir (GEM, 2002; 19). Bununla birlikte, girişimciliğın ekonomik büyümeyi hangi kanal ile etkilediği konusunda bir fikir birliği olduğu söylenemez. Teorik ve ampirik literatürde yeni iş oluşumundan verimlilik

artışına, teknolojik ilerlemeden rekabet artışına kadar birçok farklı etkileşim biçimi öne sürülmektedir. Aslında, ülkelerin farklı karakteristiklerine göre bunlardan bir veya birkaçının geçerli olabileceği söylenebilir. Tartışmasız gerçek ise, tüm bu mecralar yoluyla girişimciliğin ekonomik büyümeye katkıda bulunabilmesi için öncelikle serbest piyasa ekonomisi kurallarının geçerli olması gerektiğidir.

1980'lere kadar ithal ikameci anlayışa dayalı içsel kalkınma politikasının izlendiği Türkiye, bu yıllardan itibaren köklü bir politika değişikliğine gitmiştir. Bu doğrultuda ekonomi liberalleştirilerek dış ticarete ve rekabete açılmış, özelleştirme yoluyla devletin ekonomik üretimdeki ağırlığına son verilmiştir. Bu değişikliğin ekonomik hayattaki bir diğer yansıması da özel yatırım ve girişimlerin önündeki birçok engelin kaldırılması ve yatırım alanlarının çeşitliliğinin artırılması olmuştur. İzleyen yıllarda hükümetler, ekonomik büyümeyi sağlamak, özellikle istihdamı artırmak ve yoksulluğu azaltmak amacı doğrultusunda yatırım ve girişimciliği teşvik eden politikalar izlemişlerdir. Bu amaçla, bir yandan girişim ve yatırım ortamını iyileştirecek hukuki, ekonomik ve bürokratik tedbirler alınmış, bir yandan da hem yerli hem de yabancı girişimcilere çeşitli teşvikler ve kolaylıklar sağlanmıştır.

Bu çalışmada Türkiye örneğinde, girişimcilik ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki vektörotoregresyon analizi kullanılarak üretim fonksiyonu yapısı içinde ampirik olarak incelenmiştir. VAR modelinden elde edilen bulgular,

Türkiye’de ekonomik büyüme ile girişimcilik arasında kısa dönemli bir ilişkinin geçerli olduğuna işaret etmektedir.

2. Girişimciliğın Tanımı ve Ölçülmesi

Türk Dil Kurumu girişimciyi; üretim amacıyla bir işe girişen, teşebbüs eden (müteşebbis), ticaret, sanayi vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kişi şeklinde tanımlamaktadır. Girişimci sözcüğünü ilk olarak kullanan ve bu konuda ilk çalışmalarını yapan 18. yüzyılda yaşamış olan Fransız iktisatçı R. Cantillon’dur (Feki ve Minf, 2016). Cantillon, girişimcinin ekonomi açısından önemine dikkat çekmiş ve girişimciyi “belirsiz bir fiyattan satmak üzere belirli bir fiyattan ürün alan ve risk üstlenen kişi” olarak tanımlamıştır (Koppl, 2007; 16).

Girişimci, iktisat teorisinde temel üretim faktörleri olarak kabul edilen emek, sermaye ve toprağı bir araya getirerek üretimin gerçekleşmesine önayak olan unsur olarak kabul edilmektedir. İşletmenin faaliyetinde başarılı olabilmesi ve üretimin devam edebilmesi için girişimcinin mücadeleciliği olması, riskli durumlara karşı karşıya kaldığında risk-getiri oranını iyi tahlil edebilmesi ve piyasalardaki belirsizlik durumlarında işletmeyi en iyi şekilde yönlendirmesi büyük önem arz etmektedir. Diğer taraftan, Schumpeterci bakış açısıyla ele alındığında, girişimcinin yeni ürünler oluşturma, yeni teknolojiler kullanma ve yeni pazarlara girme konusunda istekli ve yetenekli olmasının yanı sıra kendine

güvenmesi de taşınması gereken temel özelliklerdendir (Gerni vd., 2013; 761).

İnsanları girişimci olmaya iten sebepler açısından girişimcilik iki türe ayrılabilir; “Mecburi girişimcilik” (necessity entrepreneurship), insanların daha iyi bir seçenekleri olmadığından girişimci olmalarını, “fırsat girişimciliği” (opportunity entrepreneurship) ise piyasada fark ettikleri bir boşluğu doldurmak üzere girişimde bulunmalarını ifade etmektedir (Acs, 2006; 97). Bunun yanı sıra, bir “iç-girişimcilik”ten (intrapreneurship) de bahsedilebilir. İç-girişimcilik, şirket yöneticilerinin yeni bir yatırım veya farklı bir alanda yatırım kararı almalarını ifade etmektedir.

Benzer bir sınıflandırmada bulunan Baumol *ve diğ.* (2011), yeni ürünleri veya hizmetleri ticarileştiren ya da bunları üretmek veya ulaştırmak için yeni yöntemler geliştiren *yenilikçi* girişimciyle, piyasada hâlihazırda mevcut olan mal ve hizmetleri üreten, ama bunu farklı bir mahalde yapan *kopyacı/tekrarcı* girişimciyi ayırt etmektedirler.

Girişimciliğin tanımlanmasından daha büyük bir zorluk bir ülkedeki girişimcilik faaliyetlerinin ölçülmesi konusunda yaşanmaktadır. Girişimciliği doğrudan ölçmek zor olduğundan, özellikle ampirik analizlerde, girişimcilik çeşitli göstergelerle temsil edilmektedir. Bunlar arasında en çok kullanılanlar patent sayısı, yeni kurulan şirket sayısı ve

kendi hesabına çalışan nüfus oranıdır. Bunların yanı sıra, son yıllarda GEM verilerinin de giderek yaygın bir şekilde kullanıldığı görölmektedir. Bunda GEM verilerinin girişimciliğin daha hassas ve güvenilir bir ölçüsünü vermesinin yanında, zaman içinde veri stokunun ve kapsanan ülke sayısının artmasının da etkili olduğu söylenebilir.

GEM araştırma programı ulusal düzeyde girişimcilik faaliyetlerini değerlendiren üniversite ve bazı kurumlardan oluşan bir konsorsiyum faaliyeti olarak 1999'da 10 ülkeyi kapsayacak şekilde başlatılmıştır. Program aradan geçen zaman içinde hızla büyümüş ve 2013 itibariyle dünya nüfusunun %75'ini oluşturan 75 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkedeki girişimcilik faaliyetlerinin gelişimi ve düzeyi hakkında detaylı bilgi veren bir veri tabanına dönüşmüştür.

GEM programı, her bir katılımcı ülkedeki girişimcilik faaliyetlerinin ulusal düzeyde yapılan değerlendirmelerinin uyumlulaştırılmasına dayanmaktadır. Örneklemler rassal olarak oluşturulmaktadır. Resmi istatistik programlarında girişimciliğin ölçülmesine yönelik unsurlarla ilgili veriler farklılık gösterdiğinden, GEM projesi bu konuda uluslararası düzeyde homojen ve karşılaştırılabilir verilerin elde edilmesini mümkün kılmaktadır.

3. Girişimcilik - Ekonomik Büyüme İlişkisi

Girişimciliğin ekonomik büyüme üzerinde oynayacağı potansiyel role ilk işaret edenlerden biri 18. yüzyıl iktisatçılarından A. Smith'tir. Zenginlik ve refahın nasıl artırılacağı üzerine kafa yoran Smith'e göre piyasalar büyüdükçe girişimcilik yeniliklerin ortaya çıkmasına, bu da işbölümünün ve verimliliğin artmasına yol açar. Smith'in aksine D. Ricardo üretim artışının emek, toprak ve sermaye gibi temel girdilerin bir fonksiyonu olduğunu savunmuştur. Azalan faktör verimliliği ve toprak gibi sabit faktörler nedeniyle nüfus artışı ekonomik büyümeyi baskı altına alır (Holcombe, 1998). Sonraki teorik gelişmelere bakıldığında, Ricardocu görüşün girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisine ilişkin bakış açısı üzerinde, aslında gelecek gelişmeleri öngörmeye daha başarılı olan Smith'e göre, daha etkili olduğu görülmektedir.

Girişimcilik ile ekonomik büyüme ve kalkınma arasında ilişki kurmak kolaydır: Girişimci yeni işletmeler kurar, bu işletmeler bir yandan yeni istihdam alanları yaratırken bir yandan da rekabetin artması nedeniyle etkinlik artışını, hatta teknolojik gelişmeyi beraberinde getirir (Acs, 2006; Acs ve Varga, 2005). Bununla birlikte, gerçekte durum daha karmaşık bir hâl alabilmektedir ve bu konuda çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Neoklasik büyüme teorisi teknolojik değişme ve girişimciliğin açıklanması konusunda herhangi bir görüş belirtmemektedir. Ölçek ekonomileri fabrika düzeyinde etkide bulduklarından, geleneksel Solow modelinde

ekonomik büyüme daha büyük fabrikalardaki sermaye yatırımına dayanmaktadır. Romer ve Lucas'ın katkılarıyla geliştirilen son dönem içsel büyüme teorileri, ölçek ekonomileri yerine dışsallıkları ve bilgiyi ekonomik büyümenin motoru olarak görmektedirler. Dışsallıklar birey düzeyinde etkili olduklarından, girişimci ve onun yarattığı örgütler ekonomik büyüme açısından daha önemli olabilmektedir (Acs ve Armington, 2004; Acs *ve diğ.*, 2012).

Girişimciliğın ekonomi içindeki rolü ve özellikle ekonomik büyümeye ve istihdama etkisi konusundaki görüşlerin 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren ciddi değışiklikler gösterdiği söylenebilir. Savaş sonrası yıllarda fiziksel sermayenin ve büyük ölçekli firmaların ekonomik büyümenin başlıca belirleyicisi olduğu görüşü hâkimken, girişimcilik ve küçük ölçekli firmalara pek yer verilmemiştir. Daha sonraki yıllarda gelişen, bilginin ekonomik büyüme yolunda önemli bir unsur olduğu görüşü (bilgi ekonomisi) ve araştırma, fikrî mülkiyet ve beşerî sermayeye verilen önemin artması yine büyük firmaların ekonominin motoru olduğunu düşüncesini pekiştirmiştir. Ancak, bazı Avrupa ülkelerinde yeni bilgiye ve teknolojiye yapılan yüksek düzeyde yatırımlara rağmen büyümenin istenen düzeyde sağlanamaması (*Avrupa paradoksu* olgusu) 1990'lı yıllarda ilginin küçük ölçekli firmalar ve girişimciliğe yönelmesine neden olmuştur. Çünkü bilginin yayılması ve ticarileştirilmesi konusunda girişimcilik bir aracı rolü üstlenmektedir (Audretsch *ve diğ.*, 2006: 33). Bu görüşü

destekleyen gelişmelerden biri de 70'li ve 80'li yıllar boyunca ekonomik faaliyetlerin büyük firmalardan küçük firmalara kaymasıdır (Carree ve Thurik, 2010: 559).

İktisat teorisinde, girişimciliğin ekonomik büyüme ile ilişkisine dikkat çeken ilk isim J. Schumpeter'dir. Schumpeter girişimciyi daha ziyade yeniliklerin taşıyıcısı olarak ele almakta ve girişimciliğin ekonomik büyümenin başlıca kaynaklarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Yenilikçi girişimci, icatların izini sürerek, piyasaya hâkim olan firmalara kafa tutar ve mevcut teknolojilerin ve ürünlerin piyasadaki kalkmasını sağlar. Bu *yaratıcı imha* süreci, Schumpeter'in tanımladığı Düzey I rejiminin en karakteristik özelliğidir. Diğer taraftan, büyük firmalar, yenilikten giderek artan Ar&Ge faaliyetlerine doğru uzayan güçlü pozitif geri-besleme zinciri sayesinde küçük firmaları alt ederler. *Yaratıcı birikim* olarak adlandırılan bu süreç ise Schumpeter Düzey II rejiminin ayırt edici özelliğidir.

Belirli bir dönem ve endüstride bu iki süreçten hangisinin baskın olacağı birçok faktöre bağlı olarak değişiklik gösterir. 20. asrın büyük kısmında birikim süreci etkili olurken, Batılı ekonomilerde 1970'lerden itibaren küçük ölçekli imalat işletmelerinin canlanma gösterdiği görülmektedir. Büyük firmalar yeniden yapılanıp küçülerek "asıl işleri" üzerine odaklanırken girişimcinin rolü tekrar ön plâna çıkmaktadır. Bu bakımdan 20. asrın son çeyreğinin yaratıcı imha sürecine uygun olduğu söylenebilir (Carree ve diğ. 2002; 11). Audretsch ve Thurik (2001) bu değişimi "yönetimsel

ekonomiden girişimsel ekonomiye geçiş” olarak nitelendirmektedirler.

Kalkınmışlık ve girişimcilik düzeyleri arasında, kalkınma evreleri yaklaşımına paralel olarak teorik bir ilişki kurulabilir. Kalkınma çabalarının ilk evresinde ekonomi ağırlıklı olarak kendi hesabına çalışmanın yaygın olduğu tarım sektörüne dayalıdır. Bu yüzden (mecburi) girişimcilik seviyesi yüksektir. İkinci aşama olan sanayi toplumunda, gerek ölçek ekonomileri gerekse yüksek üretim teknolojisi nedeniyle ortalama işletme büyüklüğu artar, kendi hesabına çalışan girişimlerden profesyonel yönetimin hâkim olduğu büyük işletmelere geçiş görülür. Bu da girişimcilik düzeyinin düşmesine yol açar. Acs ve diğ. (2008) ekonomik büyümeden girişimciliğe doğru bu tür bir negatif bir geri besleme etkisinden bahsetmektedir. Buna göre, ekonomik büyümeye bağlı olarak ortalama firma büyüklüğu giderek yükselmekte ve artan sermaye stoku nedeniyle girişimsel faaliyetlere nazaran başkası hesabına ücretli çalışmanın getirisi artmaktadır. Yani ekonomi büyüdükçe girişimciliği düşünen insan sayısı azalmaktadır.

Kalkınma sürecinin en ileri aşaması olan hizmet sektörü ağırlıklı ekonomilerde (fırsat) girişimciliği de yükselir, çünkü hizmet sektöründe ortalama işletme büyüklüğu sanayi sektörüne göre çok daha küçüktür. Diğer taraftan hizmet sektörü girişimcilik açısından daha fazla imkân sunmaktadır. Buna göre, ekonomik büyüme ve kalkınma ile

girişimcilik arasında genel olarak U-biçimli bir ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Girişimciliğin Rolü.

Literatür Alanı	Özel İçerik	Rekabet	Yenilik	Yeni Firma	Ekonomik Büyümeye Katkı
Tarihsel görüş	Schumpeter/Baumol	++	+++	+	++
	Neo-Klasikler	++	+	0	+
	Avusturya Okulu	++	+	0	++
İçsel Büyüme Teorisi		+	+++	0	+
İktisat Tarihi		++	+++	+	+++
Yönetim Literatürü		+	+++	++	++
Sanayi İktisadı	- Porter	+++	+++	++	+++
Evrimsel İktisat	- Eliasson	+++	+++	+++	+++

Not: 0 ; Literatürde yer almıyor, + ; İma yoluyla değiniliyor, ++ ; Açıkça değiniliyor, +++ ; Temel unsur olarak değiniliyor (Kaynak: Wenekers ve Thurik, 1999)

Acıs ve Amoros (2008), ekonomik büyüme ile girişimcilik düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında ihracata dönük girişimlerin ekonomiye etkisinin gelişmekte olan ülkelerde negatif iken gelişmiş ülkelerde pozitif olduğunu ortaya koymaktadırlar. Bunun nedeni, etkinlik-yönlü aşamada bulunan gelişmekte olan ülkelerde ihracatın küçük firmalar tarafından değil, büyük ve çokuluslu firmalar tarafından yapılmasıdır. Diğer taraftan, bu firmaların genellikle yenilik-yönlü olmaları da bu uyumsuzluğu artırmaktadır.

Türüne bağlı olarak girişimciliğin büyümeye farklı şekilde etkide bulunması mümkündür. Mecburi girişimcilik hem istihdam ve büyüme kapasitesi kısıtlı olduğu için, hem de sıklıkla verimsiz ve düşük teknoloji içeren alanlarda gerçekleştirildiği için ekonomik büyüme kalkınma üzerinde anlamlı bir etkide bulunamamaktadır. Diğer taraftan fırsat girişimciliği tam tersi özellikleri nedeniyle büyümeye olumlu katkıda bulunabilmektedir. Dolayısıyla, bir ekonomide girişimciliğin büyüme ve kalkınmaya katkıda bulunması hangi tür girişimciliğin baskın olduğu ile yakından ilişkilidir.

4. Ampirik Literatür

Girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi konusundaki ampirik literatür, girişimciliğin ekonomik açıdan öneminin anlaşılmasına paralel olarak son yıllarda giderek genişlemektedir. Önceleri, girişimciliğin tanımlanması ve uygun bir gösterge ile temsil edilmesindeki zorluk ampirik çalışmaları güçleştirse de, özellikle GEM veritabanının gelişmesi ile birlikte ampirik çalışmaların sayısı artmaktadır. Tek ülke örneklerinde yürütölen zaman serileri analizlerinde girişimcilik düzeyini temsilen patent ve yeni kurulan şirket sayısı göstergelerinin, çok ölkeli panel veri analizlerinde ise elverişliliği nedeniyle GEM verilerinin kullanıldığı gözlenmektedir. Elde edilen bulgular genel olarak girişimciliğin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği şeklindedir.

Önceki bölümde sözü edilen mecburi ve fırsat girişimciliğinin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisi farklılık gösterebilmektedir. Acs ve Varga (2005), 11 ülkenin GEM verilerine dayanarak, mecburi girişimcilik ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkide bulunmazken fırsat girişimciliğinin pozitif ve anlamlı bir etkide bulunduğunu belirtmektedirler.

Salgado-Banda (2005), 22 OECD ülkesi için yürüttüğü analizde girişimciliğin göstergesi olarak patent ve kendi işinde çalışanların sayısını kullanmıştır. Elde ettiği sonuçlar, patent sayısı göstergesi kullanıldığında girişimciliğin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkide bulunduğu, ikinci gösterge için ise pozitif bir etkileşimin görüldüğü yönündedir.

Stam (2008), farklı bir girişimcilik göstergesi (Genç İşletme Göstergesi - *Young Business Indicator*) kullanarak gerçekleştirdiği analizde, girişimciliğin düşük gelirli ülkelerde ekonomik büyümeye etkide bulunmadığını, ancak geçiş ekonomileri ve yüksek gelirli ülkelerde önemli bir etkinin mevcut olduğunu belirlemiştir.

Acs ve Amoros (2008), ekonomik büyüme ile girişimcilik düzeyi arasındaki U-biçimli ilişkiden hareketle, kalkınmada etkinlik-yönlü aşamada bulunan ülkelerde girişimciliğin büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Ulaştıkları bulgulardan biri, etkinlik-yönlü aşamada bulunan ülkelerin mecburi girişimciliği azaltmaları gerektiği şeklindedir. İkinci

olarak, ihracata dönük girişimlerin ekonomiye etkisi gelişmekte olan ülkelerde negatif iken gelişmiş ülkelerde pozitiftir. Bunun nedeni, etkinlik-yönlü aşamada bulunan gelişmekte olan ülkelerde ihracatın küçük firmalar tarafından değil, büyük ve çokuluslu firmalar tarafından yapılmasıdır. Üçüncü olarak, yüksek etkili girişimler de ekonomiyi negatif yönde etkilemektedir, çünkü bu firmalar yenilik-yönlü aşamada faaliyet göstermektedirler.

Modern ekonomik büyüme literatürüne göre büyümenin üç temel kaynağı vardır: kamu harcamaları, yatırımlar ve beşeri sermaye. Girişimcilik, yatırımlar üzerinden büyümeye katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Bahmani ve diğ. (2012), temel hipotezleri STKların büyümeyi etkilediğı yönünde olmakla birlikte, girişimciliğın yatırımlar ve dolaylı olarak büyüme üzerindeki etkisini OECD üyesi 11 ülke örneğinde GEM verilerini kullanarak araştırmışlar ve girişimcilik ile yatırımlar arasında pozitif ama istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki bulunduğı sonucuna ulaşmışlardır.

Amaghous ve Ibourk (2013), 2001 - 2009 yılları arasındaki verileri kullanarak 19 OECD ülkesi için gerçekleştirdikleri panel veri analizinde, girişimcilik ve yeniliğın ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğı sonucuna varmaktadırlar. Kurumsal yapının, özellikle yenilik potansiyeli üzerinde etkili olduğı da çalışmanın bir diğeri bulgusudur.

Girişimciliğin büyüme üzerindeki etkisinin bölgesel dinamiklere bağlı olarak farklılık gösterebileceği düşüncesinden hareketle, girişimciliğin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisini konu alan çalışmalar da mevcuttur. Audretsch ve Keilbach (2004) girişimcilik ve ekonomik performans ilişkisini Almanya'nın bölgeleri için araştırmışlar ve bölgesel karakteristiklerin girişimcilik-ekonomik büyüme ilişkisini etkilediği sonucuna varmışlardır. Vazquez-Rozas *ve diğ.* (2010), İspanya ve Portekiz'de bölgesel ölçekte girişimcilik-ekonomik büyüme ilişkisini araştırmış ve pozitif bir ilişki bulunduğunu belirlemişlerdir. Yanya *ve diğ.* (2011) ise Tayland'ın 76 kenti için yürüttükleri analizde yeni kurulan şirket sayısının ekonomik büyümeyi artırdığını, ancak tersinin geçerli olmadığını ortaya koymuşlardır. Figueroa-Armijos ve Johnson (2016) Kansas-ABD örneğinde konuyu araştırmış, ancak girişimcilik ile büyüme arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşamamışlardır.

5. Ekonometrik Analiz ve Bulgular

Bu bölümde girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi ekonometrik olarak analiz edilmektedir. Bunun için aşağıdaki Cobb-Douglas tipi klasik büyüme modeli kullanılmıştır.

$$Y = AK^{\alpha}L^{\beta}e^u \quad (1)$$

$$Y = AK^{\alpha}L^{\beta}Z^{\theta}e^u \quad (2)$$

$$\ln Y = \ln A + \alpha \ln K + \beta \ln L + \theta \ln Z + u \quad (3)$$

Burada; Y , çıktı düzeyini veya ekonomik büyüklüğü; K , sermaye stokunu; L , işgücünü; Z ise kontrol değişkenlerini

göstermektedir. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda tahmin edilecek olan regresyon denklemi aşağıdaki gibidir:

$$\ln EB_t = \ln \beta_0 + \beta_1 \ln SER_t + \beta_2 \ln EMEK_t + \beta_3 \ln GIR_t + u_t \quad (4)$$

Burada,

EB; Ekonomik büyüme (GSYH, cari fiyatlarla, milyon ABD \$)

SER; Sermaye (Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu, cari fiyatlarla, milyon ABD \$)

EMEK; İşgücü (İstihdam edilenlerin sayısı, bin kişi)

GİR; Girişimcilik (Yeni kurulan şirket sayısı)

Ekonomik büyüme dönemler arası değişim yerine mutlak büyüklük olarak alınmıştır. Bunda negatif büyüme değerlerinin logaritmik dönüşüme engel teşkil etmesi de etkili olmuştur.

Girişimcilik düzeyini temsilen yeni kurulan şirket sayısı kullanılmıştır. Girişimcilik çoğu zaman, yeni iş girişiminin oluşumu veya kendi hesabına çalışan bireylerle ilişkilendirildiğinden (Minniti, 2007: ix) yeni kurulan şirket sayısı uygun bir gösterge olarak kabul edilebilir. Ayrıca bu gösterge ampirik literatürde yaygın olarak kullanılmaktadır (örneğin, Audretch ve Keilbach, 2004; Vazquez-Rozas *ve diğ.*, 2010; Yanya *ve diğ.*, 2011). Çalışmanın zaman derinliği, GEM verilerinin kullanılmasını mümkün kılmamıştır.

1968 - 2012 dönemini kapsayan ve yıllık değerlerden oluşan veriler, Dünya Bankası-WDI online veri tabanından

ve TÜİK (2013)'ten derlenmiştir. Dalgalanmaları yumuşatmak ve olası bir değişen varyans sorununun etkisini hafifletmek için değişken değerlerinin logaritmaları alınmıştır.

Zaman serilerine dayalı regresyon analizinin gerçekçi sonuçlar vermesi için serilerin durağan olmaları gerekir. Bu nedenle analize öncelikle serilerin durağanlıkları araştırılarak başlanmaktadır. Bu amaçla, Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Philips-Perron (PP) birim-kök testleri kullanılarak serilerin bütünleşme dereceleri incelenmiştir (bkz. aşağıda Tablo 2).

Tablo 2. Birim Kök Testleri

<i>Değişkenler</i>	ADF		PP	
	<i>Sabit</i>	<i>Sabit + Trend</i>	<i>Sabit</i>	<i>Sabit + Trend</i>
<i>ln EB</i>	0.6314 (0)	2.4996 (0)	-0.6314 (0)	-2.6974 (2)
<i>ln GİR</i>	-1.3760 (0)	-2.0021 (0)	-1.3807(1)	-2.1239 (1)
<i>ln EMEK</i>	-0.5438 (0)	-4.3589*** (5)	-0.5777 (2)	-2.0758 (2)
<i>ln SER</i>	-1.1228 (0)	-2.5009 (0)	-1.1228 (0)	-2.6963 (0)
Δ <i>ln EB</i>	-6.5838* (0)	-6.5048* (0)	-6.5838* (0)	-6.5048* (0)
Δ <i>ln GİR</i>	-6.0778* (0)	-6.0515* (0)	-6.0788*(0)	-6.0424 *(2)
Δ <i>ln EMEK</i>	-5.8656* (0)	-5.3002* (9)	-5.8645* (1)	-5.7895* (1)
Δ <i>ln SER</i>	-6.4126* (0)	-6.3755* (0)	-6.4128* (1)	-6.3755* (1)
Kritik Değerler: %1	-3.5885	-4.1864	-3.5885	-4.1864
%5	-2.9297	-3.5180	-2.9297	-3.5180
%10	-2.6030	-3.1897	-2.6030	-3.1897

Notlar: i) Δ işareti birinci farkları ifade etmektedir. ii) Parantez içindeki değerler gecikme uzunluklarını göstermektedir. iii) Gecikme uzunluğu minimum SBC kriterine göre seçilmiştir. iv) ADF ve PP için kritik değerler MacKinnon (1996) tarafından elde edilmiştir. v) *, ** ve *** sırasıyla $p < 0,01$, $p < 0,05$ ve $p < 0,10$ olduğunu göstermektedir.

Her iki test yönteminin sonuçlarına göre, değişkenlerin tümü düzey değerleri itibariyle durağan değilken birinci farkları alındıktan sonra durağan hale gelmektedirler. Değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere sabit terim ve trend içeren denklem yapısı için Johansen eşbütünleşme testi yürütülmüş ama anlamlı bir eşbütünleşme ilişkisine rastlanmamıştır. Bu nedenle analize VAR modeli ile devam edilmiştir. VAR modeli için uygun gecikme uzunluğunu belirlemek üzere bir dizi kriterle başvurulmuştur. Bütün kriterler 1 gecikmenin uygun olduğunu işaret etmiştir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. VAR Modeli için Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi.

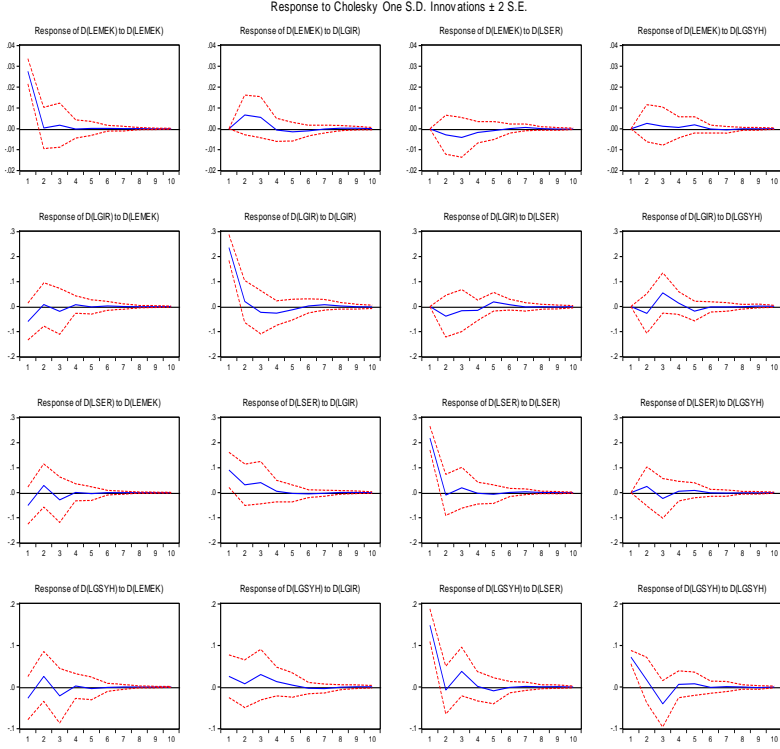
Gecikme	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	NA	1,60 e-06	-1,9960	-1,6617	-1,8743
1	206,2597*	9,69 e-09*	-7,1087*	-6,1056*	-6,7434
2	16,2555	1,29 e-08	-6,8525	-5,1808	-6,2438
3	8,8310	2,19 e-08	-6,3991	-4,0586	-5,5468
4	11,8625	3,29 e-08	-6,4152	-3,1252	-5,0386

Notlar: i) * Kriter tarafından seçilen uygun gecikme uzunluğunu gösterir. ii) FPE: Final prediction error, AIC: Akaike information criterion, SC: Schwarz information criterion, HQ: Hannan-Quinn information criterion.

VAR modelinden elde edilen tahminler için oluşturulan etki tepki fonksiyonları grafiksel olarak aşağıda verilmiştir. Girişimcilik düzeyindeki bir standart sapmalık şoka *EMEK* ve *SER* değişkenleri izleyen 3 dönem boyunca pozitif tepki vermekte, daha sonra etki giderek kaybolmaktadır. Aynı şekilde *EB* değişkeni de girişimcilik düzeyindeki şoka

pozitif tepki vermekte, şoku izleyen 4. dönemden sonra etki ortadan kalkmaktadır. Buna göre, her üç değişkenin de girişimcilik düzeyindeki artıştan pozitif yönde etkilendikleri ve bu etkinin giderek azalarak birkaç dönem boyunca kendini hissettirdiği söylenebilir

Şekil 1. Etki - tepki fonksiyonları

Tablo 4'te verilen varyans ayrıştırması sonuçlarına göre ise *EMEK* değişkenindeki değişim büyük oranda kendi şokları, bunun dışında ise girişimcilik düzeyindeki şoklar tarafından belirlenmektedir. Aynı durum *SER* değişkeni için de geçerlidir, ancak bu defa girişimciliğin etkisi *EMEK* değişkenindekinden iki kat daha yüksektir. *EB* değişkenindeki değişim ise kendi şoklarından ziyade *SER*

değişkenindeki şoklar tarafından belirlenmektedir. Girişimciliğin etkisi ise % 5 civarında seyretmektedir.

Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, girişimcilik düzeyindeki artışın Türkiye’de istihdam ve sermaye stoku üzerinde kayda değer bir etkide bulunduğu, GSYH üzerindeki etkisinin ise sınırlı olduğu sonucuna varılabilir. Girişimciliğinin göstergesi olarak yeni kurulan şirket sayısının kullanıldığı düşünülecek olursa bu yönde bir bulguya ulaşmak beklenebilir. Girişimciliğin ekonomik büyüme/büyükük üzerinde önemli bir etkide bulunamamasının nedeni olarak kurulan şirketlerin faaliyet başarısızlıkları, tabela şirketi olgusu ve yatırımların kuluçka süresinin uzun olabilmesi gösterilebilir.

Tablo 4. Varyans Ayrıştırması

$\Delta \ln EMEK$ için varyans ayrıştırması					
Dönem	S.H.	$\Delta \ln EMEK$	$\Delta \ln GIR$	$\Delta \ln SER$	$\Delta \ln EB$
1	0,0276	100,0000	0,0000	0,0000	0,0000
2	0,0286	92,8398	5,3184	1,0146	0,8270
3	0,0295	87,6572	8,4643	2,9222	0,9560
4	0,0296	87,2885	8,4682	3,2413	1,0019
5	0,0297	86,6649	8,6409	3,3041	1,3899
6	0,0297	86,5756	8,7331	3,3006	1,3904
7	0,0297	86,5029	8,7284	3,3466	1,4218
8	0,0297	86,4942	8,7359	3,3477	1,4220
9	0,0297	86,4871	8,7424	3,3483	1,4220
10	0,0297	86,4864	8,7425	3,3488	1,4221
$\Delta \ln GIR$ için varyans ayrıştırması					

Dönem	S.H.	$\Delta \ln EMEK$	$\Delta \ln GIR$	$\Delta \ln SER$	$\Delta \ln EB$
1	0,2440	6,0418	93,9581	0,0000	0,0000
2	0,2495	5,8869	90,5281	2,3754	1,2094
3	0,2576	6,0862	85,6921	2,6283	5,5932
4	0,2599	6,0696	85,2212	2,9250	5,7841
5	0,2615	5,9988	84,3968	3,4057	6,1985
6	0,2617	6,0014	84,3168	3,4858	6,1959
7	0,2618	5,9965	84,3233	3,4859	6,1940
8	0,2618	5,9965	84,3225	3,4867	6,1941
9	0,2618	5,9959	84,3137	3,4901	6,2001
10	0,2618	5,9957	84,3127	3,4907	6,2007
$\Delta \ln SER$ için varyans ayrıştırması					
Dönem	S.H.	$\Delta \ln EMEK$	$\Delta \ln GIR$	$\Delta \ln SER$	$\Delta \ln EB$
1	0,2425	4,5018	14,1112	81,3869	0,0000
2	0,2477	5,6647	15,1642	78,1688	1,0022
3	0,2543	6,6254	16,8580	74,7302	1,7862
4	0,2545	6,6203	16,8979	74,6458	1,8358
5	0,2548	6,6282	16,8758	74,5330	1,9628
6	0,2548	6,6263	16,8979	74,5123	1,9633
7	0,2548	6,6244	16,9018	74,5063	1,9674
8	0,2548	6,6243	16,9023	74,5058	1,9674
9	0,2548	6,6241	16,9041	74,5035	1,9682
10	0,2548	6,6241	16,9043	74,5032	1,9682
$\Delta \ln EB$ için varyans ayrıştırması					
Dönem	S.H.	$\Delta \ln EMEK$	$\Delta \ln GIR$	$\Delta \ln SER$	$\Delta \ln EB$
1	0,1694	2,4959	2,3005	77,1766	18,0269
2	0,1725	4,6525	2,4229	74,6195	18,3050
3	0,1847	5,3511	4,7124	69,2143	20,7220
4	0,1853	5,3335	5,1726	68,7861	20,7075
5	0,1857	5,3447	5,2088	68,6735	20,7728

6	0,1858	5,3459	5,2290	68,6561	20,7688
7	0,1858	5,3434	5,2671	68,6279	20,7614
9	0,1858	5,3430	5,2688	68,6238	20,7642
10	0,1858	5,3430	5,2699	68,6230	20,7639
Cholesky Sıralaması: $\Delta \ln EMEK$ $\Delta \ln GİR$ $\Delta \ln SER$ $\Delta \ln EB$					

Son olarak, değişkenler arasındaki Granger nedensellik ilişkisi 4 gecikme için araştırılmış ve sonuçlar Tablo 5'te rapor edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, % 10 anlamlılık düzeyinde girişimcilik istihdam edilen emek miktarının Granger nedenidir. Girişimcilik düzeyi ile ekonomik büyüme arasında ise her iki yönde de Granger nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Tablo 5. Granger nedensellik testi sonuçları.

Sıfır Hipotezi	F - değeri	p - değeri
$\ln GİR$ $\ln EMEK$ 'in Granger nedeni değildir	2,342	0,076
$\ln EMEK$ $\ln GİR$ 'in Granger nedeni değildir	1,143	0,354
$\ln SER$ $\ln EMEK$ 'in Granger nedeni değildir	2,432	0,068
$\ln EMEK$ $\ln SER$ 'in Granger nedeni değildir	1,971	0,127
$\ln EB$ $\ln EMEK$ 'in Granger nedeni değildir	1,913	0,132
$\ln EMEK$ $\ln EB$ 'nin Granger nedeni değildir	1,559	0,209
$\ln SER$ $\ln GİR$ 'in Granger nedeni değildir	0,859	0,499
$\ln GİR$ $\ln SER$ 'in Granger nedeni değildir	0,794	0,538

<i>InEB InGİR</i> 'in Granger nedeni değildir	1,049	0,398
<i>InGİR InEB</i> 'nin Granger nedeni değildir	0,831	0,515
<i>InEB InSER</i> 'in Granger nedeni değildir	0,899	0,476
<i>InSER InEB</i> 'nin Granger nedeni değildir	1,664	0,183

6. Sonuç

İktisat teorisinde uzunca bir süreden beri ekonomik büyümenin sadece emek, toprak ve sermaye stoku gibi temel girdilerin hacmi tarafından belirlenmediği şeklinde bir anlayış gelişmiş bulunmaktadır. Son birkaç onyılda beri yürütülen ampirik çalışmalar Ar&Ge, teknolojik gelişme ve insan sermayesine yapılan yatırımların da ekonomik büyüme ve kalkınmaya anlamlı katkıda bulunduğu yönünde bulgular ortaya koymuştur. Daha yakın dönemde ise girişimcilik yetenek ve fırsatlarının da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebileceğine dair görüşler destek bulmakta, bu konuda teorik ve ampirik ilginin giderek arttığı gözlenmektedir.

Bu çalışmada, girişimciliğin ekonomik büyümeye etkisi Türkiye örneğinde araştırılmıştır. klasik bir büyüme modeli çerçevesinde, VAR modeline dayalı olarak gerçekleştirilen analizde yeni kurulan şirket sayısı ile temsil edilen girişimcilik faaliyetlerinin Türkiye'de ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde ama sınırlı bir etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Girişimciliğin ağırlıklı olarak istihdam düzeyi üzerinde etkide bulunduğu görülmektedir. Granger nedeseellik analizi ise girişimcilik ve ekonomik büyüme

arasında bir nedensellik ilişkisinin bulunmadığına işaret etmektedir.

Girişimcilik düzeyinin göstergesi olarak yeni kurulan şirket sayısının kullanıldığı düşünülecek olursa bu yönde bir bulguya ulaşmak beklenebilir. Girişimciliğin ekonomik büyüme/büyükölük üzerinde önemli bir etkide bulunamamasının nedeni olarak kurulan şirketlerin faaliyet başarısızlıkları, tabela şirketi olgusu ve yatırımların kuluçka süresinin uzun olabilmesi gösterilebilir. Diğer taraftan, mecburi girişimcilik olgusunun Türkiye’de fırsat girişimciliğine nazaran daha yaygın olması girişimlerin kaynak etkinliği açısından zayıf performans göstermesi ve beklenen üretim artışının sağlanmasını engelleyebilmektedir. Bunun yanı sıra, bu tür analizlerin girişimciliğin göstergesi olarak kullanılan değişkenlere karşı duyarlı olduğunu da dikkate almak gerekir.

KAYNAKÇA

- Acs, Z. J. (2006). How is the entrepreneurship good for economic growth?. *Innovations*, 1 (1), 97-107.
- Acs, Z. J. & Armington, C. (2004). Employment growth and entrepreneurial activity in cities. *Regional Studies*, 38 (8), 911-927.
- Acs, Z. J. & Varga, A. (2005). Agglomeration, entrepreneurship and technological change, *Small Business Economics*, 24 (3), 323-334.

- Acs, Z. J. & Amoros, J. E. (2008). Entrepreneurship and competitiveness dynamics in Latin America, *Small Business Economics*, 31 (3), 305-322.
- Acs, Z. J., Desai, S. & Hessels, J. (2008). Entrepreneurship, economic development and institutions, *Small Business Economics*, 31 (3), 219-234.
- Acs, Z. J., Audretsch, D. B., Braunerhjelm, P. & Carlsson, B. (2012). Growth and entrepreneurship, *Small Business Economics*, 39, 289-300.
- Amaghouss, J. & Ibourk, A. (2013). Entrepreneurial activities, innovation and economic growth: The role of cyclical factors, *International Business Research*, 6 (1), 153-162.
- Audretsch, D. B. & Thurik, A. R. (2001). What's new about the New Economy? Sources of growth in the Maged and entrepreneurial economies, ERIM Report Series Reference No. ERS - 2000 - 45 - STR.
- Audretsch, D. B. & Keilbach, M. (2004). Entrepreneurship capital and economic performance. *Regional Studies*, 38 (8), 949-959.
- Audretsch, D. B., Keilbach, M. & Lehmann, E. E. (2006). *Entrepreneurship and Economic Growth*. Oxford University Press, New York.
- Bahmani, S., Galindo, M. A. & Mendez, M. T. (2012). Non-profit organizations, entrepreneurship, social capital

- and economic growth. *Small Business Economics*, 38, 271-281.
- Baumol, W. J., Litan, R. E., Shiram, C. J. & Strom, R. J. (2011). Innovative entrepreneurship and policy: Toward initiation and preservation of growth. İçinde Calcagnini, G. & Favaretto, I. (Ed.), *The Economics of Small Businesses*. (pp. 3-23). Berlin, Springer-Verlag.
- Carree, M. A., van Steel, A. J., Thurik, A. R. & Wennekers, A. R. M. (2002). Economic development and business ownership: An analysis using data of 23 OECD countries in the period of 1976-1996. *Small Business Economics*, 19 (3), 271-290.
- Carree, M. A. & Thurik, A. R. (2010). The impact of entrepreneurship on economic growth. İçinde Acs, Z. J. & Audretsch, D. B. (Ed.), *Handbook of Entrepreneurship Research* (2nd ed.). (pp. 557-594). New York, Springer.
- Feki, C. & Minf, S. (2016). Entrepreneurship, technological innovation, and economic growth: empirical analysis of panel data. *Journal of Knowledge Economics*, DOI 10.1007/s13132-016-0413-5, sayfa no yok.
- Figuroa-Armijos, M. & Johnson, T. G. (2016). Entrepreneurship policy and economic growth: Solution or delusion? Evidence from a state initiative. *Small Business Economics*, DOI: 10.1007/s11187-016-9750-9, sayfa no yok.

Gerni, M., Nişancı, M., elik, A. A. & Yurttanıkırmaz, Z. . (2013). Geiş Ekonomilerinde Girişimciliğin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri, Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı, 18 - 19 Eylül, 2013, St. Petersburg, Rusya, 761-767.

Global Entrepreneurship Monitor (2002), *Executive Report*.

Holcombe, R. G. (1998). Entrepreneurship and economic growth. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 1 (2), 45-62.

Koppl, R. (2007). Entrepreneurial behavior as a human universal. İinde Minniti, M. (Ed.). *Entrepreneurship: The Engine of Growth* (Cilt 1). (pp. 1-19). London, Praeger.

Martinez-Fierro, S., Biedma-Ferrer, J. M. & Ruiz-Navarro, J. (2016). Entrepreneurship and strategies for economic development. *Small Business Economics*, DOI 10.1007/s11187-016-9738-5, sayfa no yok.

Minniti, M. (2007). Introduction. İinde Minniti, M. (Ed.). *Entrepreneurship: The Engine of Growth* (Cilt 1). (pp. ix-xx). London, Praeger.

Salgado-Banda, H. (2005). Entrepreneurship and Economic Growth: An Empirical Analysis, DEGİT (Dynamics, Economic Growth and International Trade) Conference Papers, 01/2005, Mexico City, Mexico.

Schumpeter, J. A. (1934), *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit*,

- Interest and the Business Cycle*, Yeniden Basım: Transaction Publishers, 1983, New Jersey.
- Stam, E. (2008). Entrepreneurship and Innovation Policy. İçinde Nooteboom, B. & Stam, E. (Ed.), *Micro-Foundations for Innovation Policy*. (pp. 154-160). Amsterdam University Press.
- Türkiye İstatistik Kurumu - TÜİK (2013). *İstatistik Göstergeler 1923 - 2012*, Yayın No: 4132, Ankara.
- Vazquez-Rozas, E. E., Gomes, S. & Vieira, E. (2010) Entrepreneurship and Economic Growth in Spanish and Portuguese Regions, 50th ERSA Conference, 20-22 August, Jönköping, Sweeden, 109-126.
- Wennekers, S. & Thurik, R. (1999) Linking entrepreneurship and economic growth. *Small Business Economics*, 13 (3), 27